



דף שבועי

בס"ד

פרשת בשלח, תשפ"ד, מספר 1554

הדרך חשובה לא פחות מהתוצאה

זיו גיורא דפני

בהקשר דומה, הבן איש חי כותב בספרו "בן יהודע" על האמור במסכת ברכות ג ע"א: "אמר רבי יוסי, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח":

למה האריך לומר "הייתי מהלך בדרך" ודי לומר פעם נכנסתי לחורבה?... שיש שתי בחינות, האחד "עוברי דרכים" שכל מטרתו לבוא ולהגיע למחוז חפצו... והשני נקרא "הולכי דרכים" והיינו שיודע שבכל מקום שתדרוך כף רגלו, הנה ה' מכין מצעדיו, למען יתקן שם איזה ניצוץ קדוש השייך לנשמתו, וזה עיקר מהלכו... נמצא מידת הצדיקים, אפילו היוצאים לדרך בשביל עסק גשמי, מאמינים כי עסק זה היא סיבה מאת ה'... אבל אותם שאין להם אמונה זו נקראים "עוברי דרכים".

אני מציע שנבין את הדברים בפרשתנו ברוח דברי הבן איש חי. המטרה כאן אינה ההגעה ליעד לשם הגעה, אלא הדרך היא מטרה בפני עצמה. עם מפולג, לאחר עשרות שנות עבודת, יוצא לפתע לחופשי. הוא נדרש להגיע לארץ אחרת שהובטחה לאבותיו מאות שנים קודם לכן, להתנער מעבודת האלילים ולקבל עליו את עול התורה. בנסיבות כאלו נדרש תהליך גיבוש וחינוך של העם, על מנת שיוכל לעבור ממצב של: "ולא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה", כאמור בפרשת וארא (שמ' ו:ט) אל האמור בפרשת משפטים: "וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמ' כד:ז).

הדרך חשובה לא פחות מהתוצאה. הדבר נכון עבורנו גם כיום, בחיי היום יום של כל אחד מאיתנו; לא תמיד המבחן הוא רק מבחן התוצאה, אלא מהי הדרך שעשינו, איך התקדמנו עקב בצד אגודל בכל מעשינו; מה קידם אותנו ומה למדנו מכל צעד שעשינו.

ולא נחם א-להים דרך ארץ פלשתים

וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעְהָ אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱ-לֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱ-לֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה. וַיֹּסֵב אֱ-לֹהִים אֶת הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יָם סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (שמ' יג:ז-יח).

רבות נאמר על כך במקומות רבים:

רש"י: "וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעְהָ וגו' וְלֹא נָחַם – ולא נהגם כמו 'לך נחה את העם' (שמ' ל"ב); 'בהתהלכך נתנחה אותך' (מש' ו'). 'כי קרוב הוא' – ונוח לשוב באותו הדרך למצרים. ומדרשי אגדה יש הרבה".

הרמב"ן מפרש:

אבל הנכון שיאמר 'ולא נחם א-להים דרך ארץ פלשתים' אשר הוא קרוב, וטוב לנחותם בדרך ההוא, כי אמר א-להים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה. וטעם המלחמה שיהיה להם לעבור דרך ארץ פלשתים, ופלשתים לא יתנום לעבור בשלום וישובו למצרים. אבל בדרך המדבר לא יראו מלחמה עד היותם בארצם בארץ סיחון ועוג מלכי האמורי שהיא נתונה להם ורחוקים הם ממצרים בעת ההיא. ומלחמת עמלק ברפידים לא היתה ראויה לשוב בעבורה...

רבנו בחיי אומר בשם רבינו חננאל ז"ל:

שהולכים דרך המדבר לסבה אחרת והיא כדי להרבות להם אותות ומופתים... (ומוסיף:): **ודע** כי כל עניני ישראל ומקריהם במדבר הכל היה נסיון גמור כדי שיגדלו נפשם השכלית במדרגות הבטחון שהוא שרש האמונה...

* זיו גיורא דפני, ירושלים. מאמר זה נכתב לעילוי נשמת אברהם בן צפורה וישראל לורברבוים, שהשבוע חל פקידת שנתו, וכן לנשמות כל הנרצחים במלחמה ה"ד ולרפואת הפצועים.



דרך ההתגברות על הספק

בפרשתנו מתוארים ניסים רבים המתרחשים לבני ישראל בצאתם ממצרים ובדרכם להר סיני לקבל את התורה, וכמו כן בהמשך, בדרכם אל הארץ המובטחת – ארץ ישראל.

אחד מהניסים הגדולים ביותר שמתרחשים הוא נס קריעת ים סוף. הבה נתבונן רגע בתיאור המצב טרם קריעת הים: בני ישראל עומדים ליד שפת הים, מצד אחד – הים עצמו, מצד שני – המדבר, ומן העבר האחר – פרעה ו-600 סוס ורוכבו הרודפים אחריהם. כיאה לעם ישראל, נוצרו מיד ארבע "מפלגות" שונות, כמתואר בתלמוד ירושלמי תענית י ע"ב:

"אחת אומרת נפול לים" – זו הכת שרואה שהמצב אבוד ומעדיפה לוותר. היא מוכנה לוותר על כל מה שהשיגה עד עכשיו, על כל האדמות ועל כל הערכים, עד שבסוף היא מוצאת את עצמה בים. נקפוץ לים – נשחה, ומה שיהיה – יהיה. "ואחת אומרת נחזור למצרים" – גם היא בשעה של משבר אינה מוכנה להתמודד; נכנע ונחזור לסיר הבשר הישן והמוכר. "ואחת אומרת נעשה עמהן מלחמה" – אומנם מדובר במלחמה חסרת סיכוי, אבל לכל הפחות הם יירשמו בספרי ההיסטוריה כמי שמתו בכבוד. "ואחת אומרת נצווה כנגדן" – המעשים שלנו לא יועילו. נשב ונתפלל לקב"ה והוא יעזור.

תשובת משה לעם היא: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֲל תִּירְאוּ הַתִּיַצְבוּ וַיֵּרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם, כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסִּיפוּ לְרָאתָם עוֹד עַד עוֹלָם. ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן" (שם' יד: יג-יד). הגמרא מבארת את דברי משה:

אמר להן משה (שם' יד) "התיצבו וראו את ישועת ה'" וגו'. זו שאמרה "נחזור למצרים" אמר להן משה: "כי את אשר ראיתם את מצרים היום" וגו', וזו שאמרה "נעשה עמהן מלחמה" אמר להן משה: "ה' ילחם לכם", וזו שאמרה "נצווה כנגדן" אמר להן משה: "ואתם תחרישון". פירוש דבריו של משה:

זו שאמרה 'נפול לים', אמר להן משה: "התיצבו וראו את ישועת ה'". התיצבו – אל תיפלו. זו שאמרה 'נחזור למצרים' אמר להן משה: "כי את אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם". אין לכם מה לחזור עוד למצרים. זו שאמרה 'נעשה עמהן מלחמה' אמר להן משה: "ה' ילחם לכם" ולא אתם, וזו שאמרה 'נצווה כנגדן' אמר להן משה: "ואתם תחרישון".

לאן הכתוב רוצה לכוון אותנו? אל האפשרות החמישית, כאמור במדרש (מסכת סוטה לו ע"ב – לז

ע"א). בעוד ארבע הכיתות כל אחת אומרת מה צריך לעשות, בא אדם אחד ועשה מעשה: "קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים". הוא לא נכנס למים כדי להתאבד, אלא כדי לפתוח אותו. על ידי מעשהו מקיים נחשון את דברי הקב"ה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֶה תַּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ" (שם' יד: טו).

מה אנו למדים מכאן? נחשון לא ניסה לשכנע אף אחד שהוא צודק; הוא לא התיימר לייצג את כל האומה, הוא גם לא חיפש יוקרה או גדולה במעשהו, הוא עשה רק את מה שהוא יכול היה לעשות כדי לקדם את עם ישראל. על פי המדרש, מעשהו זה, שנעשה מתוך אמונה, הוא שקרע בסופו של דבר את הים. כאשר עם ישראל נמצא במשבר ומתלבט כיצד לנהוג, דווקא המעשים של האנשים ה'קטנים' הם שמקדמים אותו.

דברי הרא"ה קוק מחברים אותנו גם אל האמור בסיום הפרשה: "צלילי הספקות מתפשטים לפי אותה המידה שהאורה הא-לוהית אינה תפוסה בפנימיות מהות החיים" (אורות הקודש א' לט). כלומר, חוסר ביטחון וספק נכנסים כאשר הוודאות מתערערת.

אנו מצווים להילחם בעמלק, ואותיות 'עמלק' בגימטרייה שוות לאותיות 'ספק'. במהלך הדורות היה עם ישראל עם נודד; הוא חלם על ארצו והתגעגע לירושלים ולמקדש. הספק וחוסר הוודאות לא נתנו לנו להתקדם עד אשר קמו אנשים ועשו מעשה. הם החליטו להילחם בספקנות ולבנות יש מאין. ברוך השם אנו בארץ ישראל; ארצנו פורייה ושופעת, יש לנו צבא מבורך וברכת ה' שרויה על ארצנו ועל ערי א-לוהינו. גם כיום יש כאלה שבלבם עמלק וספק באשר לארצנו, אך דווקא היום עלינו לשמוח בחלקנו, להתפלל לתיקון ולהצלחה במה שדרוש תיקון, ולא לשכוח להודות על מה שיש. אם נצליח לנצח את הספק, נאמין יותר ונזכור שיש מנהיג לעולם – נשמיד את העמלק שבתוכנו וננצח (על פי משפטי הרב קוק, עמ' 11).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף